

„Figyelem: Pénzt kölcsönözni pénzbe kerül!”

„Figyelem: Pénzt kölcsönözni pénzbe kerül!” – ez a figyelmeztetés szerepel Hollandiában minden banki reklámon, áruvásárlási hitelt népszerűsítő kiadványon, rádió- és tévéhirdetéseken. A több évszázados polgári piacgazdasági hagyománnyal rendelkező országban gimnáziumi tárgy a közgazdaságtan, mégis (vagy talán éppen ezért) a törvényhozó a köteletségének érzi felhívni a lakosság figyelmét a hitelfelvétel következményeire, a dohánytermékeken szereplő feliratokhoz hasonló formában.

Mindenkinek magától értetődik, hogy ha autót vagy lakást bérlünk, a bérlet végén nem csupán a bérleményt szolgáltatjuk vissza, de a bérletnek ára is van. Hasonló zajlik a pénzzel is: a „bérleti díjjal” megemelt összeget kell visszafizetni. „A pénz ára a kamat” – tanultam közgazdász édesanyámtól a pénzügyi egyszeregy alapjait. De vajon hány ember van ezzel tisztában Magyarországon? Hány ember érti ezt a kicsit absztrakt gondolatmenetet, és hányan tudatosítják is magukban, amikor pénzügyi döntéseiket meghozzák?

Hollandia nem csupán különösen régi polgári hagyományai révén, hanem a hosszú távú orientációja (a Hofstede-i „konfucianus gondolkodás indexe”) szempontjából is különleges. A Magyarországgal való összehasonlítás azért nem lenne korrekt, mert a legtöbb nyugat-európai kultúra is eltér a hollandtól, amelyet éppen ezért „Európa Kínájának” is neveznek. Az átlagos holland a hónap elején a fizetésének egy részét automatikusan átutalja a megtakarítási számlájára, majd az életszínvonalát úgy állítja be, hogy a maradékból megéljen. Nem pedig fordítva. Nem a kívánt életszínvonalhoz igazítja a költségeit, és a maradékot (ha marad) utalja át hónap végén a megtakarítási számlára. Hasonlóképpen tesz a legtöbb civil szervezet, egyház, iskola – néhány évvel ezelőtt az oktatási minisztérium arra bízta az iskolákat, hogy szabadítsák fel a megtakarításaik egy részét, és költsék fejlesztésekre.

A hosszú távú gondolkodást a „ma egy veréb” vagy „holnap egy tűzok” dilemmájával szemléltethetjük. Ha egy időben közeli és egy időben távoli opciót vetünk össze, akkor az időbeli távolsággal csökken az opció „értéke”. Hogy mennyivel csökken, az függ egyrészt a kultúra hosszú távú orientációjától, másrészt a jövő kiszámíthatóságától, a jövőbeli opció bizonytalanságától. Ha generációnként változik a társadalmi rendszer, ha négyévente változnak a hosszú távú gazdasági elképzelések (például a fenntartható nyugdíjrendszerről), akkor a magyar visszaigazolván látja a népi bölcsességet a „ma egy veréb” előnyeiről. Pedig ez a „népi bölcsesség” tipikusan rövidtávú orientációjú gondolkodásmódról árulkodik, amely kultúrák, Hofstede kutatásai szerint, gazdaságilag kevésbé sikeresek. Következésképpen, a jövőt kiszámíthatatlannak fogjuk látni, és nem számolunk vele. Politikusaink pedig azzal számolnak, hogy mi nem számolunk a hosszú távú következményekkel (és elvehetik a nyugdíjcélú megtakarításainkat) – és folytatódik az ördögi kör. Nem számolunk a jövővel még akkor sem, amikor a jövő nagyon is kiszámítható: bárki is legyen hatalmon, a hitelt kamatostul vissza kell fizetni.

A holland kultúra hosszú távú orientációja ellenére (vagy talán éppen ezért) a holland állam felhívja a hitelkérelmezők figyelmét a hitelfelvétel következményeire. Mennyire

inkább szükség lenne erre Magyarországon? Talán a jelenlegi kormány tehetne valamit ez ügyben. Talán az a kormány, amely az elődjei szemére hányja, hogy – hasonlóan a korabeli ellenzékhez, de ellentétben néhány közgazdással – nem hívta fel a lakosság figyelmét a devizahitelben való eladósodás veszélyeire. Talán az a kormány, amely – ellentétben a hitelfelvételt nem ellenző, de nem is reklámozó előző kormányokkal – nagyon rövid időn belül konkrét hitelkonstrukciót fog „árusítani” saját sikereként. Talán az a kormány, amely most egy különösen veszélyes hitelkonstrukciót vezet be. Különösen veszélyes, mert fokozottan absztrakt a szituáció: nem plazmatévére vagy lakásra veszünk fel holnaptól törlesztendő hitelt, hanem hitelre veszünk fel a távoli jövőben kamatostul visszafizetendő kölcsönt.

Talán az árfolyamrögzítés különösen jó alkalom arra, hogy Magyarországon is bevezessük a minden hasonló konstrukció mellett kötelezően feltüntetendő figyelmeztetést: „Pénzt kölcsönözni pénzbe kerül!”

Biró Tamás

A szerző az Amszterdami Egyetem kutatója